

MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASALARIDA RAHBARLIK QILISH VA TASHKIL ETISHNING ZAMONAVIY USULLARI

Nosirova Ra'no Xamidovna

Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika instituti

Maktabgacha ta'lim kafedrasi o'qituvchisi

Xalimova Odina Dilshod qizi, Maktabgacha ta'lim I kurs 20/3 guruh

Rezyume: *Maqolada maktabgacha ta'lim muassasalarida rahbarlik qilish va tashkil etishning zamonaviy usullari yoritilgan.*

Tayanch so'zlar: *maktabgacha ta'lim, rahbar, zamonaviy usullar, uzluksiz ta'lim.*

Maktabgacha ta'lim muassasasi uzluksiz ta'lim tizimining birinchi bosqichi, maktabgacha ta'lim Davlat jamoat tizimining asosiy bo'g'ini, jamiyatning eng muhim ijtimoiy bo'limidir. Maktabgacha ta'lim muassasalari maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni tarbiyalash va rivojlantirishda, ularni maktabga tayyorlashda yetakchi rol o'ynaydi.

Maktabgacha ta'lim muassasalari oila va jamiyatning bolalarga g'amxo'rlik qilish, milliy hamda mintqa xususiyatlarini hisobga olgan holda bolalarni har tomonlama barkamol qilib tarbiyalash va rivojlantirishga bo'lgan ehtiyojni qondirish maqsadida tashkil etiladi. Muassasalar mustaqil ravishda, o'z tashabbusi bilano'z faoliyatiga taalluqli, agar ular qonunchilikka va pedagogik prinsip-larga mone'lik qilmasa har qanday qaror qabul qilishga haqlidir.

Maktabgacha ta'lim muassasalari tarbiyaviy-ta'limiy ishlar sifati, bolalar va otaonalar huquqiga jamiyat hamda Davlat manfaatlariga rioya qilish uchun mas'uldir.

Maktabgacha ta'lim muassasasi o'z dasturi va metodikasini ishlalab chiqish hamda amaliy faoliyatida qo'llash huquqiga ega. Ularning tasdiqlangan tartibio'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi tomonidan belgilanadi.

Maktabgacha ta'lim muassasasi tarbiyachisi bolalarni tarbiyalash va o'qitish bo'yicha qo'llanmalarni hamda metodikani erkin tanlash huquqiga ega.

Maxsus ahamiyatga molik maktabgacha ta'lim muassasalarini tashkil qilish va rivojlantirishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun yangi tipdagi, yo'nalishdagi maktabgacha ta'lim muassasalarini tuzish respublika xalq ta'limini boshqarish va sog'liqni saqlash organlari tomonidan belgilanadi.

Maxsus ahamiyatga molik maktabgacha ta'lim muassasalarida ish xususiyati, ularga qabul qilish qoidalari, bolalarga ta'lim berish va ularni tarbiyalashni tashkil qilish tartibi O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi hamda O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi tomonidan tasdiqlangan tegishli yo'riqnomalar bilan aniqlanadi.

Mudira maktabgacha ta'lim muassasasining tashkilotchisi, rahbari, malakali pedagog, uning faoliyati maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni komil inson qilib tarbiyalash vazifalarini to'la-qonli hal etishga qaratilgan. U bolalar muassasalaridagi ta'lim-tarbiyaviy, pedagogik va gigiyenik talablar muvofiq ravishda amalga oshirilishi uchun zarur shart-sharoitlarni ta'minlaydi. O'z jamoasida ishchanlik, maqsadga qaratilgan inoqlik vaziyatini yaratadi. Ularga umumiy rahbarlik qiladi. Mudira o'z ishida davlatimiz va Xalq ta'limi vazirligi tomonidan qabul qilingan qaror, qonunlarga amal qiladi va o'z ustida ijodiy ravishda ishlashni amalga oshiradi. Yuksak onglik va siyosiy yetuklik, prinsiplilik, o'ziga va qo'l ostidagilarga talabchanlik, mudiraga qo'yiladigan asosiy talablardir.

Jamoadagi o'zaro to'g'ri munosabatlar, har bir xodimning mehnat va ishlab chiqarish intizomiga rioya qilishini nazorat qiladi. Rahbarlik mavqeyi mudirani o'z g'oyaviy, ma'naviy-ma'rifiy, siyosiy-huquqiy saviyasini va mutaxassislik mahoratini doimo ongli ravishda oshirishga, pedagogik bilimlarni, bolalarga ta'lim-tarbiya berish nazariyasi va amaliyotini puxta egallashiga, hozirgi bosqichda maktabgacha ta'lim oldida turgan vazifalarni bilishga, o'z bilimlaridan faoliyatida foydalanishga majbur etadi. U dastur, metodik, instruktiv me'yoriy

hujjatlarni puxtabilishi va amal qilishi kerak. U pedagogik jarayonning mohiyatini chuqur bilishi, kam-chiliklarni darhol bartaraf qilish choralarini ko'rish lozim.

Maktabgacha ta'lim muassasasi mudirasi xalq ta'limini bosh-qarish bo'limlari tomonidan oliy ma'lumotga va 5 yildan kam bo'lmagan ish stajiga ega shaxslardan tayinlanadi. Maktabgacha ta'lim muassasasida kadrlarni tanlash, joyjoyiga qo'yish, tarbiyalash bo'yicha ishni mehnat jamoasi, maktabgacha ta'lim muassasasi kengashining faol ishtirokida amalga oshiradi. Maktabgacha ta'lim muassasasi rahbarlari kadrlarning kasb mahoratini, umumiy ta'lim mahoratini va madaniy darajasini muntazam o'qitib borishiga g'amxo'rlik qiladi, xodimlar malakasini hisobga olgan holda va maktabgacha ta'lim muassasasi manfaatlaridan kelib chiqib, ularni tartibli va o'z vaqtida joydan-joyga ko'chirib turilishini ta'minlaydi.

Maktabgacha ta'lim muassasasida kadrlar rezervini shakllantirib, ular bilan doimiy ish olib boradi. Mudira bolalar bog'chasining butun faoliyatiga, bolalar bog'chasini obodonlashtirish, ko'kalam-zorlashtirish ishlariga rahbarlik qiladi. Smeta bo'yicha xarajatlarni to'g'ri taqsimlash, muassasani oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlash tartibini to'g'ri tashkil etish, bog'chani rejadagi bolalar bilan to'ldirish, ta'lim-tarbiya dasturining bajarilishi uchun javobgar, yozgi sog'lomlashtirish ishlari, pedagogik va xizmat ko'rsatuvchi xodimlarning bilimi, ishga nisbatan munosabati, ularning mala-kasini oshirish ishlari bo'yicha bosh rahbardir.

Mudira bolalar hayotini saqlash, muhofaza qilish uchun bolalar muassasasida to'g'ri kun tartibi, shart-sharoit yaratadi. Sanitariya va gigiyena qoidalarining bajarilishini nazorat qiladi, yong'inga qarshi tadbirlarni o'tkazadi. Qishga vitaminga boy oziq-ovqat mahsulotlarini g'amlaydi. Bog'cha xodimlarini o'z vaqtida oylik maosh bilan ta'minlaydi. Ish yuritishni qattiq nazorat qiladi. Faol xodimlarni rag'batlantiradi. Bolalar bog'chasidagi o'tkaziladigan joriy va kapital ta'mirga bosh rahbardir. Xo'jalik mudiri, ombor mudiri, kir yuvuvchi, bog'bon, duradgor, farrosh, qorovul,

elektrik, santexnik, haydovchi bilan yakkama-yakka suhbato'tkazadi. Ularning ishlari ustidan qat'iy nazorat tashkil etadi.

Tashkiliy-pedagogik jarayonlarga quyidagilar kiradi:

- 1) bayram ertaliklarinio'tkazish va rahbarlik;
- 2) ochiq tadbirlarni tashkil etish va rahbarlik qilish, ochiq tadbirlar va pedagogik jarayonlarni jamoa bo'lib kuzatish va tahlil qilish. Masalan, ochiq mashg'ulot, sayrlarni kuzatish;
- 3) xalq ta'limi bo'limlari tomonidan berilgan topshiriq asosida tajtiyachi va bolalarni ko'rik-tanlovlarga qatnashtirish, yil tarbiya-chisi, san'at bayrami, sport bayramlarinio'tkazish.

Mudiraning talim-tarbiyaviy jarayonlarga rahbarligi quyidagi-larda namoyon bo'ladi:

- a) har bir guruhda ta'lim-tarbiyaviy reja asosidagi ishlarni kuzatish va tahlil

qilish, tarbiyachining ish hujjatlarinio'rganish va tahlil qilish: guruhning ta'limtarbiyaviy ish rejasi, tashxis daf-tari, bular —o'tkazilgan ishlarning hisobotidir.

- b) guruhning jihozlanishini nazorat qilish, bunda guruhlarga qarab burchaklar soni takomillashib boradi

Mudira kvartalda bir marta umumiy ota-onalar majlisini tashkil etadi. Majlisni ota-onalar qo'mitasining raisi olib boradi yoki yor-dam beradi. Mudira 1 haftada 3 marta ota-onalarni qabul qiladi. Bunda ota-onalar tomonidan ba'zi bir muammo, kamchiliklar, bolalar tarbiyasiga oid muammolar hal etiladi.

Mudiraning jamoatchilik va mahalla qo'mitasi bilan ish usul-lari quyidagi tarzda amalga oshiriladi:

1. Ota-onalar va jamoatchilik uchun anjumanlarotkazish.
2. Ota-onalar universitetlari tashkil qilish.

Unda oila markazidan vakil, yetuk olimlar, xalq ta'limi bo'limi xodimlari va barcha ota-onalar ishtirok etadilar. Ota-onalar universitetining asosiy maqsadi oila va bolalar tarbiyasi masalalarinio'rganish va kamchiliklarni, muammolarni

hal etishdan iborat. Mudira maktab bilan aloqao'rnatib 1 yilga mo'ljallangan reja asosida ish ko'radi. Bunda bog'-chaning asosiy vazifalari, maktab tomonidan amalga oshirila-digan tadbiriy choralar, bolani maktab ta'limiga tayyorlash, lotin alifbosini o'rgatish ishlari amalga oshiriladi. Bunda mudira va maktab direktorining vazifalari belgilanadi.

Mudiraning ma'muriy xo'jalik faoliyati bu reja asosida konting bo'yicha bolalarni joylashtirish, «Uchinchi ming yillikning bolasi» dasturining bajarilishi ustidan nazorat qilish, maktabgacha ta'lim tizimida belgilangan xarajatlarni o'z vaqtida joy-joyiga qo'yib ish-latishni tashkil etish, bolalarni ovqatlantirishni to'g'ri tashkil etish, yozgi sog'lomlashtirish mavsumlarini tashkil etish, xizmat qiluvchi xodimlarni to'g'ri joylashtirish va ishlash malakalarini oshirish, mehnatni ilmiy asosda tashkil etishdan iborat.

Mudira bog'chani kerakli texnikaviy va xo'jalik materiallari bilan muntazam ravishda ta'minlab turishi, binoni jihozlar bilan (qattiq va yumshoq inventarlar) jihozlashi, binoni o'z vaqtida ta'mirlashi va o'quv-ko'rgazmali qurollar bilan to'ldirib borishi, turli yosh guruhi uchun dasturiy-metodik hujjatlarda tavsiya etilgan (ularni fiziologik, aqliy, axloqiy, mehnat, estetik tarbiyalash maqsadida) bolalar badiiy adabiyoti va pedagogik adabiyotlar bilan ta'minlashi, bolalar maydonchasi va yer uchastkasini to'g'ri, rejali jihozlashi, kadrlarni joylashtirishda ularni bolalar bilan ishlash stajiga qarab, xodimlarning individual xususiyatlarini hisobga olishi, shifokor bilan birgalikda tibbiy ishlarini nazorat qilishi va bolalarni tizimli tibbiy ko'rikdano'tkazishi kerak.

Maktabgacha ta'lim muassasasining mudirasi amaldagi qo'nunchilik doirasida maktabgacha ta'lim muassasasi pedagogik xodimlari va ma'muriyatini ularning kasb-kor va mansab faoliyat-lariga asossiz aralashuvga chek qo'yuvchi zarur choralar ko'radi, maktabgacha ta'lim muassasasi jamoasiga nisbatan ma'muriy-buyruqbozlik urinishlariga, uning mustaqilligini cheklovchi buyruqlarga chek qo'yadi, shu masalalar bo'yicha tegishli organlarga murojaat qiladi.

Mudira ishonch qog'ozisiz maktabgacha ta'lim muassasasi no-midan harakat qiladi, barcha shirkat va jamoat korxonalari, muassasalarva tashkilotlarda uning manfaatini himoya qiladi, kreditlar tarqatadi; shartnomalartuzadi, ishonch qog'ozlarini beradi, bank-larda hisob va boshqa schyotlarini ochadi, u maktabgacha ta'lim muassasasi uchun zarur bo'lgan jihozlar va boshqa moddiy resurslarni xohlagan korxonalardan, tashkilotlardan, shirkatlardan va ayrim shaxslardan naqd pulga yoki pulo'tkazish yo'li bilan ijaraga olish va buyurtma berish huquqiga ega.

Mudira maktabgacha ta'lim muassasasi huquqi doirasida buyruq chiqaradi, ko'rsatma beradi. Bu buyruq va ko'rsatmalar maktabgacha ta'lim muassasasining barcha xodimlari uchun majbu-riydir. Tarbiyachi-metodist, katta meditsina hamshirasi, xo'jalik mudiriningo'z huquqlari doirasida bergan ko'rsatmalari barcha xodimlar uchun majburiydir.

Maktabgacha ta'lim muassasasining shaxsiy tarkibi quyida-gilardan iborat:

ma'muriy guruh (mudira, tarbiyachi-metodist, xo'jalik mudiri, katta meditsina hamshirasi), pedagogika, meditsina xizmati ko'rsatish tarmoqlari xodimlari. Maktabgacha ta'lim muassasasi ma'muriyati har bir tarkibiy birlikka tegishli moddiy re-surslarni biriktiradi.

Mehnat jamoasi vakolatini amalga oshirishning asosiy shakli umumiy yig'ilishidir. Maktabgacha ta'lim muassasasintng umumiy yig'ilishi:

- maktabgacha ta'lim muassasalari to'g'risida Nizom asosidao'zining har bir Ustavini (Ustav deyiladi) ko'rib chiqadi va qabul qiladi;

- maktabgacha ta'lim muassasasi kengashini tuzish zaruriyatini aniqlaydi, kengash tarkibini va uning raisini saylaydi;

- yillik va istiqbol rejalarini muhokama qiladi ya tasdiqlaydi, uning bajarilishi haqida ma'muriyat hisobotini eshitadi, pe-dagogik va xizmat ko'rsatish mehnatining samaradorligini oshirish yoilarini belgilaydi;

- jamoat shartnomasini muhokama qiladi va kasaba uyushmasi qo'mitasiga taqdim etadi.

Maktabgacha ta'lim muassasalari kadrlarining lavozimi huquqlari va majburiyatlari, ularning boshqaruv vakolatlari va vazifalari o'z-bekiston Respublikasining qonun hujjatlari, tegishli me'yoriy hujjatlar, ta'lim muassasasi Nizomi bilan belgilanadi.

Maktabgacha ta'lim muassasasi mudirasi xalq ta'limi boshqaruv organlari tomonidan oliy ma'lumotga ega va besh yildan kam bo'lmagan pedagogik stajga ega bo'lgan shaxslardan tayinlanadi.

Maktabgacha ta'lim muassasasida kadrlarni tanlash, joy-joyiga qo'yish, tarbiyalash bo'yicha ishni ma'muriyat, mehnat jamoasi, maktabgacha ta'lim muassasasi kengashining faol ishtirokida amalga oshiradi. Kadrlarni tanlash chog'ida maktabgacha ta'lim muassasasi rahbari o'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Vazirlar Mahkamasining 1991-yil 3-avgustdagi 205-sonli qaroriga, maktabgacha ta'lim muassasasi Ustaviga amal qiladi. Bunda davogarlarning shaxsiy sifatlari va tanlagan sohaga moyilliklari inobatga olinadi.

Maktabgacha ta'lim muassasasi ma'muriyati jamoat tashkilotlari bilan hamkorlikda o'z-o'zini boshqaruv asosida bolalarni tarbiyalashda yuksak natijalarga erishishga qodir boigan turg'un mehnat jamoasini shakllantiradi; kadrlarni pedagogik va xizmat ko'rsatish mehnati samaradorligini oshirish ruhida tarbiyalaydi, o'z jamoasi, tanlagan kasbi uchun faxrlanish hissini shakllantiradi.

Maktabgacha ta'lim muassasasi rahbarlari kadrlarning kasb mahoratini, umumiy ta'lim mahoratini, umumiy ta'lim va madaniy darajasini muntazam o'stirib borishga g'amxo'rlik qiladi; xodimlar malakasini hisobga olgan holda va maktabgacha ta'lim muassasasi manfaatlaridan kelib chiqib, ularni tartibli va o'z vaqtida joydan-joyga ko'chirib turilishini ta'minlaydi. Bu maqsadlar uchun ma'muriyat ruhiy-pedagogik o'qitishning huquqiy va iqtisodiy uyg'unlanishini ta'minlaydi; xodimlar malakasini oshirishga bevosita maktabgacha ta'lim muassasasida shart-sharoit yaratadi, murabbiylik harakatini rivojlantiradi; mamlakatda va chet ellarda pedagogik va boshqa fanlar erishgan yutuqlar haqida axborot beradi.

Ma'muriyat jamoat tashkilotlari bilan birgalikda maktabgacha ta'lim muassasalari xodimlarini attestatsiyadano'tkazish uchun optimal shartsharoitlarni ta'minlaydi, ulargao'z vaqtida zarur metodik yordam ko'rsatadi. Maktabgacha ta'lim muassasa-sida kadrlar zaxirasi shakllantirilib, ular bilan ish olib boriladi. Ta'lim-tarbiyaviy ishlar samaradorligini oshirish maqsadida, umumiy yig'ilish qarori bilan, maktabgacha ta'lim muassasasida yangi pedagogik texnologiyalarni amalda qo'llash ishlari amalga oshiriladi.

ADABIYOTLAR:

1. Djanpeisova G.E. Modern aspects of mathematics education of preschool children. / Methodical aid. T.: TSPU named after Nizami, 2017. – 106 p. 14.
2. Djuraeva D.R.- Maktabgacha ta'lim yoshdagi bolalarga ta'lim-tarbiya berishning zamonaviy tendentsiyalari. Услужий қўлланма - T.: 2015 15.
3. Jumaev M. Boshlang'ich matematika nazariyasi va metodikasi. KHK uchun o'quv qo'llanma. T.: Ilmi-Ziyo, 2017. 16.
4. Jumaev M. Matematika o'qitish metodikasi. / OTMlar uchun dasrlik. T.: Sharq, 2016. 17.
5. Kayumova N.M.- Maktabgacha pedagogika. O'quv Qo'llanma- T.: 320 b.
6. Yusupov O.N. Cognitive semantics in context. Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe 7 (2), 84-87.
7. Юсупов О.Н. Ўзбек адабиётининг инглиз тилидаги таржималарининг лингвокогнитив тадқиқи. Сўз санъати халқаро журнали. 3 сон, 3 жилд. Б.102-105.
8. Юсупов О.Н. О'zbek poeziya namunolari tarjimasining ingliz tilidagi interpretatsiyasi. Тошкент давлат педагогика университети илмий ахборатлари. 3 жилд, 19 сон, - ТДПУ, 2019. Б.146-150.
9. Юсупов О.Н. Анализ проблемы стиля в художественном переводе. The Way of Science, 94. 2014.

- 10.Юсупов О.Н. Бадиий матннинг лингвокогнитив хусусиятлари. Тошкент давлат педагогика университети илмий ахборатлари, 1 (10), 35 - 37. 2017.
- 11.Юсупов О.Н. Специфика художественного перевода. Наука и Мир 2 (3), 170 - 172. 2014.
- 12.О.Н. Юсупов. Pride of Uzbek nation. The Way of Science 9 (31), 80-81
- 13.ОН Юсупов. Чет тили дарсларида таржима муқобиллигини яратиш асосида тилни ривожлантириш. Тил ва адабиёт таълими 2 (2), 96-99
- 14.О.Н. Юсупов. Стилистика. I том, Ташкент, ТДПУ, 2017. 320 стр.
- 15.О.Н. Юсупов. Лексикология. I том, Ташкент, ТДПУ, 2017. 344 стр.
- 16.О.Yusupov, I.Mirzaeva, A.Mukhamedaminov, D.Shigabutdinova, S.Nazarov, U.Muradov, T.Toshpulatov, Sh.Fayziev, Sh.Fayziev. Phraseological Units with Colour Designation Component as a Means of Reflecting the Self-Consciousness of the English People. LINGUISTICA ANTVERPIENSIA, 2021. P. 719-731
- 17.Yusupov O.N. Subtleties Of Literary Translation. İlköğretim Online (IOO) - Elementary Education Online 4 (4), 1987-1991